

Iraklı Kürtlerin büyük kazanımı işgal öncesi zaten koruma altında olan Kürt bölgesinin, 2005 Anayasasıyla "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" adıyla federal bir siyasi birim haline gelmesiydi.

Arap Baharında Eklemlenen Kürt Bölgeleri ve Türk Dış Politikasına Etkileri

Articulation of the Kurdish Regions in the Arab Spring and Its Impacts on Turkish Foreign Policy

Erol KURUBAŞ

Abstract

Instability and changes in the Middle East have affected the status or positions of the Kurds in Syria, Iraq and Turkey. Some developments have led to intertwining and articulation of the Kurdish regions, the Kurdish questions, and the Kurdish movements in these different countries of the Middle East at the degree it has not been experienced so far. Especially, the developments in Syria has caused the birth of a struggle area in which the ideals of Kurdish movements are intersected with the fears of Turkey. This situation has also forced Turkey to come to terms with the Kurdish reality in its foreign policy towards the Middle East once more. In connection with the developments in the Kurdish region, three major issues determine the agenda of Turkey's foreign policy: Syria, Iraq and PKK/Kurdish issue. Now, depending on developments in the Kurdish region, these issues have been articulated to each other. Every step taken in one of these three fields has begun to affect the others directly or indirectly. This has dragged Turkish foreign policy to some dilemmas. Thus, Turkey has seen clearly that it cannot be an effective force in the Middle East without solving both its and others' Kurdish problem. This study examines why and how the process of articulation in the Kurdish areas has appeared. In this context, it discusses whether the process poses a growing threat or provides new opportunities for Turkey.

Keywords: the Kurds, the Kurdish regions, Turkish foreign policy, pan-Kurdism, Kurdistan Regional Government

Irak'ta ortaya çıkan Kürt bölgesi, diğer ülkelerdeki Kürtler ve Kürt hareketleri için bir "model" oluşturmuş ve bir "çekim alanı" olmuştur. Arap Baharı'yla Suriye'de ortaya çıkan otorite boşluğu ise bu durumu daha da pekiştirmiş ve hızlandırmıştır.

Giriş

Ortadoğu'da son yıllarda büyük bir altüst oluş yaşanmaya, rejimler ve dengeler değişmeye başladı. Ortaya çıkan bu statüko değişimi, Ortadoğu'da bölgesel dengeleri belirleyen ve küresel rekabete yol açan üç mücadele alanından biri olan Kürt bölgelerinde de (diğer iki bölge olan Filistin-İsrail anlaşmazlığı çerçevesinde Doğu Akdeniz, petrol ve Şiilik etrafında Basra Körfezi bölgelerinde olduğu gibi) gözle görünür bir hareketlenmeyi beraberinde getirdi. Böylece Ortadoğu'daki bu değişim dalgası sadece Arap dünyası için değil, aynı zamanda Türkiye ve Kürtler için de çok özel anlamlar ifade etmeye başladı. Çünkü Ortadoğu'nun yeniden yapılanmasıyla sonuçlanacak olan bu devrim süreci Kürtlerin birtakım ideallerini ve buna bağlı olarak Türkiye'nin birtakım korkularını açığa çıkarttı.

Gerçekten de bölgede yaşanan istikrarsızlık ve değişim, Kürtler açısından tarihi bir fırsat olarak görüldü ve Kürt hareketleri yaşadıkları ülkelerdeki pozisyonlarını güçlendirmeye dönük çaba içine girdiler. Ama öte yandan bu olgu, Türkiye'nin Ortadoğu'daki temel güvenlik alanlarından -ki bunlar genellikle Kürt bölgeleridir- algıladığı tehdidin düzeyini yükseltti. Özellikle Suriye'deki Kürt bölgeleri üzerinden, Türkiye'nin korkuları ile Kürtlerin ideallerinin kesiştiği bir mücadele alanı doğdu. Çünkü hemen tüm Kürt hareketlerinin Suriye Kürtlerinin durumu konusunda tam bir uzlaşısı içinde hareket etmeyi başarılmasıyla farklı ülkelerdeki Kürt bölgelerinin, Kürt hareketlerinin ve Kürt sorunlarının bugüne değin hiç olmadığı kadar iç içe geçmesi ve eklenmesi söz konusu oldu. Böylece daha önceleri her ülkenin kendi bağımsız sorunu olarak kalan

Kürt sorunları, bugüne değin hiç olmadığı kadar Ortadoğu'nun total bir sorununa dönüşmeye başladı.

Bu durum, Türkiye'nin geleceğine dair birtakım korkularının depreştirmesinin yanı sıra Ortadoğu'da izlediği dış politikasının bir kere daha Kürt sorunu gerçeğiyle yüzleşmesine neden oldu. Bir başka deyişle, gerek içerideki gerekse dışarıdaki Kürt sorunları hem iç-dış politika bağlantısı oluşturarak hem de total bir bölgesel sorun olarak Türkiye'nin Ortadoğu'daki bölgesel güç hayallerini kâbusa çevirecek bir faktör olarak karşısına dikildi.

Gerçekten de Ortadoğu çalkalanırken bölgede etkin bir güç olmaya çalışan Türkiye'nin son iki yıldır dış politika gündemini belirleyen üç konu oldu: Suriye, Irak ve PKK/Kürt sorunu ve Kürt bölgelerindeki gelişmelere bağlı olarak bu gündemler birbirine eklemelendi. Böylece Türkiye'nin bu üç alandan herhangi birinde attığı bir adım, diğerlerini de doğrudan ya da dolaylı etkilemeye başladı. Bu da Türk dış politikasını birtakım açmazlara sürükledi. Böylece Türkiye, hem kendi Kürt sorunu hem de dışarıdaki Kürtlerin sorunları tam olarak çözülmeyen Ortadoğu'da etkin bir güç olmasının mümkün olmadığını açıkça gördü.

Bu temel varsayımlar etrafında çalışma, özellikle Arap Baharı ekseninde Kürt bölgelerinde yaşanan eklemelenme sürecini, bu sürecin Türkiye'yi neden ve nasıl etkilediğini ve bu etkilerden nasıl kurtulabileceğini sorgulamaktadır. Bu bağlamda Kürt bölgelerindeki eklemelenmenin Türkiye açısından büyüyen bir tehdit mi, yoksa yeni fırsatlar mı sunduğu da birtakım politika seçenekleri/önerileri çerçevesinde tartışılmaktadır.

Kürt Bölgelerinin Eklemlenme Süreci

Kürtler yoğun olarak ikisi Arap (Irak ve Suriye), ikisi Arap olmayan (Türkiye ve İran) dört ülkeye dağılmış durumdadırlar. Ortadoğu'daki devrim bu devletleri değişik oranlarda etkilediği için Kürtler ya da Kürt bölgeleri de bu süreçten farklı biçim ve düzeylerde etkilendiler.

Bilindiği gibi, Irak'ta Arap Baharı'ndan çok önce, 2003'te, ABD'nin müdahalesiyle Saddam devrilmiş ve Iraklı Kürtler kendi baharlarını yaşamaya başlamış, büyük kazanımlar elde etmişlerdi. En büyük kazanımlarıysa hiç kuşkusuz işgal öncesi zaten koruma altında olan Kürt bölgesinin, 2005 Anayasasıyla "Kürdistan Bölgesel Yönetimi" (KBY) adıyla federal bir siyasi birim haline getirilmesiydi.¹ Bu sayede Iraklı Kürtler ayrı bir yasama, yürütme ve ordusu, ayrı bir eğitim sistemi, üniversiteleri, ekonomik yapısı olan, yani Bağdat'tan oldukça bağımsız hareket edebilme imkânına sahip, büyük ölçüde kendi kendini yöneten ve bu nitelikleri gittikçe güçlenen bir bölge elde etmişlerdi.² Hatta son dönemde Bağdat yönetimine rağmen, yabancı ülke şirketleriyle yapılan 50 civarındaki petrol arama ve çıkarma anlaşması dikkate alındığında³ KBY'nin belli oranda dış ilişkiler kurma imkânına bile kavuştuğu söylenebilir.

Iraklı Kürtlerin elde ettikleri bu kazanımların konumuz açısından esas önemi ise diğer Kürtler açısından doğurduğu sonuçlardır. Gerçekten de Irak'ta ortaya çıkan bu Kürt bölgesi, diğer ülkelerdeki Kürtler ve Kürt hareketleri için bir "model" oluşturmuş ve bir "çekim alanı" olmuştur. Arap Baharı'yla Suriye'de ortaya çıkan otorite boşluğu ise bu durumu daha da pekiştirmiş ve hızlandırmıştır. Özellikle Suriye'nin Kürt bölgelerinde yönetimin Kürtlerin eline geçmesiyle burada IKBY (Irak Kürdistan Bölgesel Yönetimi) benzeri bir yapının ortaya çıkması, bu örnek etkisini somut olarak göstermiştir. Zaten o nedenle Türkiye basınında ortaya çıkan bu yapı "Kuzey Irak" a benzetilerek "Kuzey Suriye" olarak anılmıştır.⁴ Ayrıca bu örnek etkisinin, Türkiye'deki Kürtler açısından da sonuç doğurduğu ve Kürt sorununun çözüm çitasını yükselttiği de kuşkusuzdur.⁵

Irak Kürt bölgesinin diğer Kürtler açısından bir çekim alanı olduğu ve onların hayallerini süslediği de açıktır. Örneğin, Türkiye'deki Kürtlerin Irak Kürt bölgesiyle ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerin yoğunlaştığı bir sır değildir. Buradaki üniversitelerde okuyan, burayla ticaret yapan birçok Türkiyeli Kürt bulunmaktadır. Kısacası, bu bölge ile diğer Kürtler arasında ekonomik, sosyal ve kültürel bağlar yoğunlaşmakta, buna paralel olarak kısmen var olan siyasi bağlar da sorunlara duyulan ilgi de artmaktadır.

Öte yandan, Arap Baharı sürecinde IKBY'nin diğer Kürtler ve Kürt bölgeleri üzerindeki etkisi sadece yukarıda sözü edilen pasif biçimlerde olmamış, aksine bu yapı aynı zamanda aktif bir tutum içine girerek tüm Kürtlerin koruyuculuğuna soyunmuş ve hem Türkiye'deki hem de Suriye'deki Kürt sorunlarıyla yakından ilgilenmek suretiyle etkinliğini diğer Kürt bölgelerine yaymıştır. Yani Barzani önderliğinde KBY gerek Türkiye'deki Kürt sorununa gerekse Suriye'deki Kürt bölgelerindeki ilişkin konularda etkin bir aktör haline gelmiştir. Bu duruma daha yakından bakarsak ortaya çıkan tabloyu şu şekilde özetleyebiliriz:

Her şeyden önce, Barzani'nin, 2010 sonlarına doğru Türkiye'deki Kürt sorunu ve PKK eksenli gelişmelerde etkinlik kazanmaya başladığı görülmektedir. Bilindiği gibi zaten PKK'nın Kandil'deki varlığı, ama özellikle 2011 Temmuzundaki Silvan saldırısı sonrası Türkiye'ye yönelik terör eylemlerindeki artış nedeniyle Barzani, Türkiye'nin haklı şikâyetlerine ve baskısına muhatap olmakta, bu nedenle Bağdat'la bozulan ilişkiler yüzünden hiç de çıkarına olmadığı halde Türkiye ile karşı karşıya gelmekteydi. Buna karşın hem Türkiye'nin müdahale tehditlerinden hem de PKK'nın Türkiye'ye dönük terör eylemlerinden rahatsız olan Barzani'nin ne Türkiye'nin buraya müdahalesini engelleyebilecek ne de PKK'yı kontrol edebilecek bir gücü ve/ya iradesi vardı. Bu açmaz, Barzani'nin bir tür arabuluculuk yaparak Türkiye'deki Kürt sorununun çözülmesine karşılık, PKK'nın silahlı mücadeleden vazgeçmesini sağlamaya dönük çabalara katılmasına yol açtı. Sonuçta Türkiye'deki Kürtlerin kaderinde de bir biçimde Barzani söz sahibi oldu. Tam da bu dinamikle 2013 başında PKK'nın silah bırak-

Türkiye'nin özellikle son birkaç yıldır özellikle KBY'ye yönelik izlediği politika dikkate alındığında, fırsat odaklı bir yaklaşımı benimsemiş olabileceği söylenebilir.

masına dönük çabalarda Erbil yönetiminin rol alması dikkat çekicidir.⁶

Öte yandan, Suriye'deki Kürt bölgelerinde Baas yönetiminin birliklerini çekmesiyle PKK'nın Suriye kolu Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) burayı kontrol altına alması, Barzani'yi harekete geçirdi. Barzani kendine yakın diğer Kürt partilerine destek vererek onların PYD'yi dengeleyebilmesi için yüzlerce kişiyi Irak Kürt bölgesinde eğitip geri gönderdi. Nihayet bu çerçevede taraflar arasında ortaya çıkan anlaşmazlığı gidermek de yine Barzani'ye düştü. Haziran 2012'de 12 Kürt partisinin oluşturduğu Kürt Ulusal Konseyi (KUK) ile PYD arasında Barzani'nin arabuluculuğunda Erbil'de bir anlaşma imzalandı.⁷ Böylece Barzani'nin himayesi ve hatta teşviki altında Suriyeli Kürtler ve bu arada PYD aracılığıyla PKK, Esad sonrası Irak'takine benzer bir yapı kurmaya yönelik önemli bir kazanım elde ettiler.

Kuşkusuz PKK'nın faaliyetleri de Kürt bölgelerindeki eklemlemeyi pekiştirici bir etki doğurmuştur. PKK da, aynen IKBY gibi, etkisini artırma ve yayma çabasında olmuştur. Bunun için PKK zaten uzun süreden beri Türkiye'nin yanı sıra İran, Irak ve Suriye'deki Kürt bölgelerinde de etkin bir örgütlenmeye sahipti. Ama PKK özellikle Arap Baharı'yla ortaya çıkan devrimci dinamiği tarihi bir fırsat bilerek Türkiye'ye yönelik mücadelesinin dozunu artırma kararı aldı. Bu nedenle Temmuz 2012'de MİT ile PKK'nın Avrupa kanadı arasında yürütülen Oslo Görüşmelerini sona erdiren Silvan saldırısını gerçekleştirdi. Hemen ardından PKK'ya karşı Türkiye ile işbirliği içinde mücadele eden İran'la, örgütün İran kanadı PJAK'ın çatışmasını sonlandıran bir anlaşma yaptı.⁸ Bu anlaşmada hiç kuşkusuz Suriye krizinde İran'ın Türkiye ile karşıt pozisyonda olmasının etkisi büyüktü. Bu sayede İran Türkiye'ye karşı PKK'yı kullanma imkânı elde

edecek, PKK da bu çerçevede gücünü Türkiye'ye yoğunlaştırabilecek ve Kandil'e alternatif cephe gerisi bir alan elde edebilecekti. Sonuçta PKK, Türkiye'de kendince bir "Kürt baharı" oluşturma adına 1990'lara geri dönerek "devrimci halk savaşı" adını verdiği kitlesel halk ayaklanmaları çıkartma ve kurtarılmış bölgeler oluşturmaya matuf terörist eylemlere girişti. PKK burada istediği başarıyı elde edemediği gibi ciddi kayıplar vermekle birlikte, hiç ummadığı bir biçimde Temmuz 2012'de Suriye'de büyük oranda kendi kontrolünde kurtarılmış bölgeler elde etti.

PKK'nın PYD aracılığıyla pragmatik bir yol tutarak Şam'la gizli işbirliği, ardından tarafsız tutum ve nihayet kendi kontrolünde kurtarılmış bölgeler elde etmesi ve bu olaya, yukarıda belirtildiği şekilde Barzani'nin de karışmasıyla Kürt bölgeleri arasındaki eklemlenme net biçimde ortaya çıktı.⁹ Böylece bir anda Türkiye'deki ve Suriye'deki Kürt yoğun bölgeler ile IKBY arasında doğrudan etkileşim sağlayan bu yeni mekanizmalar, Ortadoğu'da Iraklı-Türkiyeli-Suriyeli Kürtler ekseninde yeni bir siyasi ve askeri mücadele alanı doğmasına yol açtı.

Dolayısıyla Arap Baharı'nın Türkiye açısından esas etkisinin, Türkiye-Suriye-Irak hattında yaşanan gelişmelere paralel olarak PKK-PYD-IKBY ekseninde ortaya çıkan durum olduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. Bununla Kürtler açısından iki anlamı vardır: Birincisi, bu süreç Kürt hareketlerini birbirine yaklaştırarak Kürt bölgelerini ve sorunlarını birbirine eklemledi. İkincisi, bu süreç her ülkedeki Kürtlerin statüsünü, özgüvenini ve beklentisini güçlendirdi.

Kürt Bölgelerindeki Eklemlenmenin Türkiye Açısından Sonuçları

Her ülkedeki Kürtlerin pozisyonundaki güçlenme ve Kürt bölgelerinin eklemlenmesinin Türkiye açısından iki önemli sonucu oldu: Birinci olarak, bu gelişme, Türkiye'nin gerek Suriye gerekse Irak ekseninde izlediği dış politikada bir takım açmazları beraberinde getirdi. Türkiye bir yandan Suriye'deki Baas rejiminin yıkılmasında etkin rol alırken, öte yandan hem kendi eliyle en büyük ulusal güvenlik sorunu olan PKK'ya yeni

bir hayat alanı açmış oldu hem de yeni bir özerk Kürt bölgesinin oluşmasına dolaylı da olsa zemin hazırladı. Benzer şekilde, Türkiye bağımsız bir Kürt devleti doğması ihtimaline karşı Irak'ın ülkesel bütünlüğünün korunmasını buraya dönük dış politikasının temeli yapmışken, Maliki ile gerilen ilişkiler, PKK'nın tasfiyesinde işbirliği ve ekonomik fırsatları değerlendirme olarak sıralayabileceğimiz üç ana nedenden dolayı Iraklı Kürtlerin adem-i merkezîyetçi talepleri ve uygulamalarını destekleyerek KBY'nin kendi ayakları üzerinde durmasına, hatta petrol üzerinden dünyaya açılmasına yardımcı oldu. Böylece Erbil-Bağdat arasındaki uzaklaşmada katalizör işlevi görerek kendi Kürt sorunu nedeniyle kâbus gibi gördüğü "Kürt devleti"nin doğma zeminini dolaylı da olsa desteklemiş oldu.¹⁰ Kısacası, Türkiye geldiğimiz aşamada takındığı tutumla bugüne kadarki genel eğiliminin aksine, Türkiye dışındaki Kürt bölgelerinin daha da güçlenmesine katkı sağlayan bir yolda ilerlemeye başladı.

Dolayısıyla bu noktada Kürt bölgelerindeki eklemlenme Türkiye açısından bir sonuç daha doğurmuş oldu: Adeta "kutsal bir korku"ya dönüşmüş olan bir Kürt devletinin kurulması ve "bağımsız, birleşik bir Kürdistan"ın (pankürdizm) ortaya çıkma olasılığı. Gerçekten de Türkiye'de Kürt bölgelerindeki gelişmelere dair derin kaygılara yol açan temel husus, bir Kürt devletinin doğabileceği ve bu çerçevede bir pankürdizm yaşanabileceği ihtimalidir. Çünkü bu olgunun Kürt milliyetçiliğini güçlendirerek, Türkiye'de istikrarsızlığı artırıcı, hatta bölücü bir etki yaratacağından endişe edilmektedir. Bölgede çıkabilecek bir Kürt devleti Türkiye'deki Kürtlere örnek oluşturabilir ve onları motive edebilir. Nitekim Kandil'deki PKK sözcülerinin bölgedeki siyasi durumu bir fırsat olarak değerlendirmeleri bu endişeleri haklılaştırmaktadır. Ayrıca örneğin Irak'ın kuzeyinde ortaya çıkacak bir Kürt devletinin yayılcı-himayeci bir anlayışla Türkiye'deki Kürtlere dönük politika izlemesi ve ayrılıkçılığı kışkırtması da ihtimal dâhilindedir. O nedenle kimileri uzun süre Türkiye'nin bölge politikasının stratejik hedefinin PKK değil, Kuzey Irak'taki Kürt yönetimi ve bizzat Barzani olması gerektiği ısrarla vurgulanmışlardır.¹¹

Dolayısıyla yukarıda ortaya konan tablo da, bir kere daha bu endişeyi depreştirmiştir. Zaten Türkiye'deki yetkililerin Suriye'de bir Kürt bölgesinin ortaya çıkmasına gösterdikleri sert tepkinin bir nedeni de bu endişedir.¹²

Türkiye'nin bu endişeleri ne kadar haklıdır? Irak'taki gelişmeler sonucu son birkaç yıldır KBY'nin nispeten daha bağımsız hareket etmesi, diğer Kürtler üzerindeki etkinliğini artırması, Suriye'deki Kürtlerin pozisyonlarını güçlendirmeleri ve PKK'nın bunlarla yakın ilişkisi nasıl okunmalı? Bu gelişmeler bir "Kürt devleti" doğmasına, daha da ötesi pankürdizme yol açar mı? Türkiye bu gelişmelerden ne kadar korkmalı?

Bu konuda Türkiye'nin neler yapabileceğine geçmeden önce bazı nedenlerden dolayı bu durumun sanıldığı kadar büyük bir tehdit oluşturmadığını düşünüyorum. Her şeyden önce, korku ve tehdide dayalı bir dış politika anlayışının savunmacı-içe kapanmacı bir yaklaşımı beraberinde getirerek ciddi bir vizyon daralmasına yol açtığı görülmektedir. O nedenle her şeyden önce, "Kürt devleti" korkusunu yenmemiz gerektiğine inanıyorum. Çünkü bu korku ile gerek içeride gerekse dışarıda özgürlük-güvenlik dengesi bir türlü sağlanamadığı için sağlıklı politika üretmek mümkün olmuyor. Bir Kürt devletinin ortaya çıkma ihtimali ayrıca bir tartışma konusu olmakla birlikte,¹³ bu ne dünyanın sonu ne de Türkiye'nin sonu olur. Çünkü Azerbaycan-İran/Güney Azerbaycan, İrlanda-İngiltere/Kuzey İrlanda gibi dünyadaki örnekler baktığımızda akraba devletlerin varlığı deterministik bir anlayışla mutlak surette sınır ötesindeki akraba toplulukların yaşadıkları bölgelerin devletleşmesini ya da akraba devletleriyle birleşmelerini beraberinde getirmiyor. Bunun çok özel koşulları söz konusu ve o koşullar ortaya çıkarsa zaten bunu engellemek çok kolay değildir. Elbette bugünkü koşullar altında bunun bir güvenlik riski oluşturacağına kuşku yok. Ve yine elbette bu korkuyu yenmek için Türkiye'nin Kürt sorununu, Kürtleri de tatmin edecek biçimde çözmesi bir zorunluluktur. Çünkü Türkiye'ye bu korkuyu yaşatan esasen kendi Kürt sorunudur. Ayrıca bu güvenlik riskleri ve tehdit algılamaları ebedileştirmek, bugünün

konjonktürü ile uzak gelecek okumaları yapılmak anlamına gelir ki, bu çok doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü her dönem ancak kendi şartlarında sağlıklı değerlendirilebilir. Bugün kabus gibi görünen bazı durumlar, yarın anlamsız bir korku olarak yorumlanabilir. O nedenle Türkiye kendisine "kutsal korkular" yaratıp da politikasını ona göre şekillendirmemeli, bu korkuları sadece birer uyarıcı ve risk faktörü olarak görmelidir.

Öte yandan, pankürdizm korkusunun da bir mübalağa olduğu kanaatindeyim. Özellikle "pan" hareketlerin tarihine, Kürt toplumunun sosyolojik koşullarına ve uluslararası politikanın doğasına bakıldığında, öngörülebilir gelecekte bunun gerçekleşmesi mümkün olmayan bir hayal olduğu açıkça ortaya çıkacaktır. Bir kere, bugüne değin en gelişmiş toplumlarda görülen ve derin ideolojik temellere sahip bulunanlar da dâhil olmak üzere "siyaseten" başarıya ulaşabilmiş bir pan-ulusçuluk yoktur. Ayrıca, kendisi varlık veya nitelik sorunu yaşayan İKBY'nin irredentist politika izlemesi ve pankürdizm gerçekleştirmesi gerçekçi değildir. Bir başka deyişle İKBY'nin zayıf egemenliği bile ancak dış desteğe ve bu arada Türkiye ile iyi ilişkilere bağlıyken, bağımsız bir devlet olması halinde de yaşaması ancak komşularıyla iyi ilişkiler kurmasına bağlı olacak bir Kürt yönetiminin, bölgenin en güçlü ülkeleri olan Türkiye'den, İran'dan ve Suriye'den toprak korparmaya yönelik irredentist politikalar izlemesi mümkün gözükmemektedir. Daha da önemlisi, sosyolojik olarak Kürt halklarının yüzyıllardır birbirinden kopuk bir toplumsallık içinde, yaklaşık yüzyıldır da farklı siyasal kültürlerin ve siyasal otoritelerin egemenliği altında yaşamaları, dolayısıyla çok farklı motivasyon ve beklentilere sahip olmaları pankürdist söylemlerin gerçekçi bir ideal olmasını engellemektedir.¹⁴

Kısacası, bir Kürt devletinin ortaya çıkması uzun vadede olası görülse bile, bunun mutlak suretle Türkiye'de bölünmeye yol açması, gerçekleşmesi çok zor bazı koşullara bağlıdır. Bölgede bir pankürdizm yaşanması ve bu bağlamda "bağımsız, birleşik Kürdistan"ın doğması ise, koşullarda çok köklü değişiklikler olmadıkça, ortaya çıkması mümkün olmayan bir "ideal"dir.

Türkiye'nin Dış Politika Seçenekleri

Şimdi cevap aranması gereken husus, Türkiye'nin Kürt bölgelerinin eklenmesinden kaynaklanan korkulardan ve açmazlardan nasıl kurtulacağıdır. Bir başka deyişle, Kürt bölgelerindeki pozisyon ve beklenti değişimleri Türkiye için tehdit olmaktan nasıl çıkartılabilir?

Bu konuda her şeyden önce bir bakış açısı değişikliğine ihtiyaç olduğu görülmektedir. Çünkü tehdidin varlığı ya da yokluğu aslında Türkiye'nin gelişmeleri nasıl algıladığına bağlı olarak değişecektir. Bu çerçevede Türkiye Kürt bölgelerindeki gelişmelere iki şekilde yaklaşılabilir:

İlk olarak, Türkiye duruma "tehdit" odaklı bir bakış açısıyla yaklaşılabilir. Türkiye, 2010'a değin olduğu gibi, bu bölgelere klasik ulusal güvenlik değerlendirmeleri açısından bakarak bunları büyük bir tehdit olarak görebilir. Sonuçta ülkesinde sorun olan bir topluluğun akrabaları dışarıda güçlü pozisyonlar elde ediyor. Bunların yol açabileceği olumsuzlukları dikkate alan, bu durumu yukarıda söylediğimiz korkular üzerinden okuyan bir "en kötü senaryo"ya göre hareket edebilir. Türkiye'nin bu en kötü senaryoya göre hareket etmesi, uluslararası ilişkilerin anarşik doğası nedeniyle bir dereceye kadar meşru olsa da, sonuçta engelleyemediği bir durum varsa artık bunun üzerinden değil, güç ile tanımlanmış çıkarlar etrafında yeni bir takım algılar üzerinden politika geliştirmesi kaçınılmazdır. Türkiye için sorun tam buradadır. Yani Türkiye Kürt bölgelerindeki gelişmeleri engelleme, kontrol altına alma ya da yönlendirme kapasitesine sahip değilken, halen bu bölgeleri tehdit olarak tanımlamaktadır. Bu durumda Türkiye yine de "tehdidi" ortadan kaldırmak için çabalarsa, bugüne değin olduğu gibi, hem bunları kendisine karşı kışkırtarak düşmanlıklarını kazanacak hem de içeride etnik algılamaları/ayrışmaları güçlendirerek Kürt sorununu daha da azdırarak PKK'nın tabanının ve yaşam alanının genişlemesine yol açacaktır. Bir başka deyişle, dış Kürtlerin bu şekilde tehdit olarak görülmesi, Türkiye ile bir bütün olarak Kürtler arasında karşılığın artması demektir. Bunun Türkiye'nin Ortadoğu'daki bölgesel güç iddialarına büyük bir darbe vuracağı ise aşikârdır. Çünkü artık sadece kendi Kürtleriyle değil, Or-

tadoğu'daki tüm Kürtlerle sorunlu ve baş etmek zorunda kalacak olan Türkiye'nin ayrıca fiziki olarak Ortadoğu'ya çıkış yolu da alabildiğine daralmış olacaktır. Sonuçta bu, Türkiye ve tüm Kürtler için bir "kaybet kaybet" durumunun ortaya çıkması demektir.

Türkiye'nin ikinci seçeneği ise, Kürt bölgelerine "fırsat" odaklı bir bakış açısıyla yaklaşmasıdır. "Tehdit değerlendirmesi" yerine "fırsat değerlendirme" yapıldığı takdirde, tarihte en az üç kere görüldüğü gibi (1071, 1514, 1921), bir kere daha zamanın ruhuna ve şartlarına uygun bir Türk-Kürt uzlaşısı sağlanarak Türkiye'nin gerçekten bölgesel hatta büyük güç olmasının yolu açılabilir. Kuşkusuz bu çok kolay değildir ve bunun riskleri ve bir takım önkoşulları vardır. Örneğin bunun için her şeyden önce Türkiye'deki Kürt sorununun tartışmasız çözülmesi ve PKK'nın tasfiye edilmesi gerekiyor. Böyle bir çözüm sürecinde PKK'nın Kandil'deki varlığı nedeniyle kaçınılmaz olarak KBY'nin etkin desteği de alındığı takdirde, Türkiye hem kendi ülkesinde istikrar sağlamış olur hem de bölgenin en demokratik ve en gelişmiş ülkesi olması nedeniyle ister istemez tüm Kürtlerin cazibe merkezi olur. Bu durumda tarihsel bağlar yeniden canlanarak sosyal, kültürel, ekonomik ve siyasal ilişkilerin yoğunlaşmasıyla Kürt bölgeleri zamanla Türkiye'ye bağımlı hale gelebilir. Bu, Türkiye için hayati önemdeki "tehdit alanları"nın doğrudan "nüfuz alanları"na dönüşmesi anlamına gelecektir. Sonuçta bu durum, hem Türkiye hem de tüm Kürtler için "kazan-kazan" demektir. Ama bunun önkoşuluna dikkat etmemiz gerekiyor. O önkoşul gerçekleşmezse fırsat değerlendirmesi geçersiz olur.

Tüm bu süreçte etnik, sosyal, kültürel ve siyasal bağlar nedeniyle Türkiye ile Kürtler arasındaki denkleme bir "kazan-kaybet" pozisyonunun kesinlikle geçerli olmadığına da işaret etmek gerekir. Çünkü burada bir tür birleşik kaplar yasası geçerlidir. Yani Türkiye'nin bölgedeki hayallerine Kürtler engel olabilecek kapasitede görüldüğü gibi, Kürtlerin hayallerine de Türkiye engel olabilecek kapasitededir.

Türkiye'nin özellikle son birkaç yıldır özellikle KBY'ye yönelik izlediği politika dikkate alındığında, fırsat odaklı bir yaklaşımı benimsemiş

olabileceği söylenebilir. Türkiye'nin Maliki ile yaşadığı sorunlar ve Suriye'deki durum dikkate alındığında bunun bir taktik mi, yoksa stratejik bir tercih mi olduğu elbette sorgulanabilir. Ama özellikle KBY ile kurulan diplomatik yakınlık,¹⁵ artan ekonomik ve sosyal ilişkiler ve özellikle yapılan petrol anlaşmalarında alınan roller¹⁶ gibi uzun vade gerektiren tutumlar, daha da önemlisi PKK sorununun halli çerçevesinde yürütülen çabalar dikkate alındığında bunun stratejik bir tercih olma ihtimali daha yüksektir. Bu bakımdan Dışişleri Bakanı Davutoğlu'nun 15 Mart 2013'te Dicle Üniversitesinde verdiği "Büyük Restorasyon: Kadimden Küreselleşmeye Yeni Siyaset Anlayışımız" başlıklı konferansta söylediği şu cümleler çok dikkat çekicidir:¹⁷

"...Bizim meselemizin sınırları yoktur... Ortadoğu'daki değişim rüzgârı içinde...bu sınırları anlamsızlaştıracağız. Tel Adyab ile Akçakale arasında nasıl sınır yaşayabilir? Diyarbakır Musul'dan, Urfa Halep'ten koşturduğunda hinterlandı yok olmaz mı? Onun için biz vizeleri kaldırma politikası izliyoruz. ...İstiyoruz ki, öyle bir yeni bölgesel düzen kuralım ki bütün bu hinterlandımızla en derin yere kadar bütünleşelim. ... Bunu dediğimizde bize diyorlar ki Yeni-Osmanlıcı. ...Bütün Avrupa sınırları kaldırıp bütünleşirken yeni Romacı, Yeni Kutsal Roma Germen imparatorlukçu olmuyor da niçin biz 100 sene önce bir arada yaşayan halklar tekrar bir araya gelsin derken suçlanarak yeni Osmanlıcı ilan ediyoruz.

Onlar ne derse desin bütün şehirlerimiz kendi hinterlandlarıyla buluşarak yükselecekler... Burada iki yol var: ya yeni bir siyaset anlayışıyla, yeni bir düzen anlayışıyla bütün bu bariyerleri önce zihnimizde, sonra gönlümüzde, sonra fiiliyatta ortadan kaldıracağız ve daha büyük ölçeklere doğru hep beraber yürüyeceğiz. Türkiyle, Kürdüyle, Arnavutuyla, Boşnakıyla, Arabıyla her bir milletiyle yürüyeceğiz ya da bizi lime lime edip küçük parçalara ayırmaya çalışacaklar, irademiz net ve açıktır artık bu parantez kapanmalıdır. Önce Sykes-Picot haritalarıyla, sonra sömürge yönetimleriyle sonra suni çizilmiş haritalar üzerinde ortaya çıkan ve her biri diğerini suçlayan ulusçuluk ideolojilerine dayalı nezhur devlet anlayışlarıyla gelecek inşa edilemez. Sykes-Picot'nun bize çizdiği o kalıbı kıracağız".

Sonuç

Arap toprakları ve bu arada Suriye özgürleşirken elbette buralardaki Kürtler de özgürlüklerine ve haklarına kavuşacaklardır. Bu kaçınılmaz bir durumdur. Bunun nasıl olacağını, ortalarda ne türden statüler çıkacağını o bölgelerin ve ülkelerin özgün koşulları belirleyecektir. Türkiye'nin öncelikli sorunu ise, sınırlarının ötesindeki Kürtlerin nasıl bir statü içinde yaşayacakları değil, kendi Kürtlerinin sorunlarını nasıl çözeceğidir. Kendisini doğrudan ilgilendiren asli sorun budur. Türkiye kendi Kürt sorununu halledebilirse, öteki Kürtlerin ayrı, bağımlı ya da bağımsız statüler içinde yer alması çok da önemli olmayacaktır. Aksine Kürt sorunundan demokrasisini ve istikrarını güçlendirerek kurtulan bir Türkiye'nin tüm Kürtler için cazibe merkezine dönüşmesi kuvvetle muhtemeldir. Bu da Türkiye için kurulduğundan bu yana birer güvenlik alanı olan Kürt bölgelerinin nüfuz alanına dönüşmesi anlamına gelir.

Zaten Türkiye, Ortadoğu'daki bölgesel güç he-define de ancak Kürt bölgelerini tehdit alanı olmaktan çıkartıp bir nüfuz alanına dönüştürerek ulaşabilir. Bu çerçevede bir Kürt devleti olasılığı mümkünse de, bunun ille de Türkiye için bir tehdit olmayabileceğini, daha doğrusu bunun bizim Kürt sorunumuzun halline bağlı olduğunu düşünmemiz gerekiyor.

Bu nedenle Türkiye Kürt bölgelerine ilişkin, kapasitesini de dikkate alarak manevra yeteneğini daraltacak bir biçimde ve zaten arkasında durmadığı gereksiz kırmızı çizgiler çekmek yerine, gelişmelerin seyrine ayak uyduracak bir hazırlığı ve ihtiyatı temsil eden sarı çizgilerle hareket etmeli. Özellikle kendisine yönelik açık bir tehdit olmadığı sürece kategorik olarak Ortadoğu'daki Kürtlerin ve Kürt bölgelerinin pozisyonlarının değişimine ve statülerinin güçlenmesine karşı çıkmamalı. Çünkü bu dış politikada manevra alanının daralmasına ve bir zaaf noktası oluşumuna neden olacağı gibi, içeride de Kürt fobisinin artmasına ve Kürt karşıtlığı gibi algıların oluşmasına yol açarak Kürt-Türk birlikteliğine zarar verir. Bu süreçte birilerinin "bağımsız, birleşik Kürdistan" hayalleri kurmasını ya da söylemlerini dile getirmesini ise, fiili bir eyleme ya da hare-

ket planına dönüşmedikçe, ciddiye almamak gerekir. Çünkü bunlar Büyük Türkistan, Büyük Arabistan, Büyük Sırbistan, Büyük Yunanistan ya da Arz-ı Mev'ud örneklerinde görülen tüm "bağımsız, birleşik ülke" idealleri gibi hayalleri

süslemeye ve zaman zaman birileri tarafından dile getirilmeye devam edecektir. Devletlerin politikalarına ise, polemik ya da idealler düzeyinde dile getirilen bu söylemler değil, gerçekçi ve işlevsel çıkar tanımlamaları yön vermelidir.

DİPNOTLAR

- 1 "Irak Anayasası Md. 117/1", http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20101224_irakanayasasi.pdf
- 2 Bkz. <http://www.krg.org>
- 3 Bkz. "KRG Ministry of Natural Resources Production Sharing Contracts", <http://krg.org/p/p.aspx?l=12&r=296&p=1>
- 4 Fikret Bila, "Kuzey Irak'tan sonra Kuzey Suriye sorunu", *Milliyet*, 24.07.2012; "Kuzey Suriye'de neler oluyor?", *Haberturk*, 31 Temmuz 2012, <http://www.haberturk.com/polemik/haber/763416-kuzey-suriyede-neler-oluyor;> Oral Çalışlar, "Kürdistan'a Kuzey Suriye Derseniz", *Radikal*, 28.07.2012, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalYazar&ArticleID=1095503>
- 5 Bkz. Cengiz Çandar, "Gerçekçi Yeni Kürt Planı Yapılmalı", *Radikal*, 24.03.2012
- 6 <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-erol-kurubas/pkk-sorununa-bolgesel-cozum-arayisi/> ve <http://yenisafak.com.tr/gundem-haber/barzaniden-arabuluculuk-onerisi-17.10.2012-416161>
- 7 Wladimir van Wilgenburg, İlhan Tanır, Omar Hossino, *Birlik mi, PYD'nin Güç Gösterisi mi? Erbil Anlaşmasından Sonra Suriye Kürt Dinamikleri*, ORSAM Rapor No: 138, Aralık 2012, http://www.orsam.org.tr/tr/trUploads/Yazilar/Dosyalar/20121221_138.pdf
- 8 Erol Kurubaş, "İran, (Kara)Yılan Hikayesi ve Bölgesel Dengelerde Değişim", 18/10/2011, <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-erol-kurubas/iran-kara-yilan-hikayesi-ve-bolgesel-dengelerde-degisim/>
- 9 İran'ın Mart 2013'te Kürtlere yönelik kapsamlı tutuklamalara girişmesini, kendi Kürt bölgelerini bu eklemelenme sürecinden uzak tutma çabası olarak yorumlayabiliriz. Haber için bkz. http://www.ozgur-gundem.com/?haberID=67275&haberBaslik=%C4%B0ran%20topyek%C3%BCn%20sald%C4%B1r%C4%B1ya%20ge%C3%A7ti&action=haber_detay&module=nuce
- 10 Erol Kurubaş, "Erbil-Bağdat Gerilimi ve Türkiye'nin Genişleyen Cephesi" 23 Kasım 2012 <http://www.ankarastrateji.org/yazar/prof-dr-erol-kurubas/erobil-bagdat-gerilimi-ve-turkiye-nin-genisleyen-cephesi/>
- 11 Ümit Özdağ, *Kürtçülük Sorununun Analizi ve Çözüm Önerileri*, Ankara, Bilgi Yay., 2006, s. 104.
- 12 "Suriye'nin kuzeyinde Kürt devletine asla izin vermeyiz", <http://www.sabah.com.tr/Gundem/2012/07/26/suriyenin-kuzeyinde-kurt-devletine-asla-izin-vermeyiz>; "Başbakan Erdoğan: Suriye'de Kuzey Irak gibi bir modele izin vermeyiz", http://www.zaman.com.tr/dis-haberler_basbakan-erdogan-suriyede-kuzey-irak-gibi-bir-modele-izin-vermeyiz_2057876.html, 25 Şubat 2013; "Suriye'deki oluşuma eyvallah demeyiz", *Radikal*, 26/07/2012, <http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalDetayV3&ArticleID=1095290>
- 13 Bkz. Erol Kurubaş, "Kuzey Irak'ta Olası Bir Ayrılmanın Meşruluğu ve Self-determinasyon Sorunu", *AÜSBF Dergisi*, 59/3, ss.147-179 (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/42/455/5142.pdf>)
- 14 Erol Kurubaş, "Pan-Kürdist Hayaller ve Gerçekler", *Stratejik Analiz*, Aralık 2007, ss.69-75.
- 15 2009'dan itibaren Irak Kürdistan Bölgesine bakan düzeyinde ziyaretler başlamıştır. Ali Semin, "Türkiye'nin Irak Politikası Işığında Kuzey Irak Açılımı", *Bilge Strateji*, Cilt 3, Sayı 5 (Güz 2011), s. 194-195. Nisan 2012'de de ilk kez bir Türkiye Başbakanı Erbil'i ziyaret etmiştir.
- 16 Türk şirketlerinin ve işadamlarının bölgedeki faaliyetlerine ilişkin bkz. http://www.bbc.co.uk/turkish/specials/955_other_iraq/page5.shtml; <http://www.dunya.com/genel-enerjiden-petrol-boru-hattina-400-milyon-dolar-137679h.htm>
- 17 http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-ahmet-davutoglu_nun-diyarbakir-dicle-universitesinde-verdigi-buyuk-restorasyon_kadim_den-kuresellesmeye-yeni.tr.mfa